

Dorota Łuczewska*, Barbara Siomkajło*

Ochrona i dokumentacja tradycyjnej przestrzeni Szklarskiej Poręby – próby zachowania genius loci

Protection and documentation of traditional space of Szklarska Poręba – attempts to preserve the genius loci

Góry od zawsze fascynowały człowieka, ich ogrom i tajemnice budziły różnego rodzaju emocje. Przyciągały ludzi wrażliwych, pragnących wytchnienia od zgiełku cywilizacji, ludzi sztuki. Już od XVIII w. inspiracje górkim krajobrazem znajdowali tu artyści. Znane są prace Ch.F. Nathego, S.C.Ch. Reinharda, G.D. Bergera, a także późniejsze XIX-wieczne romantyczne malarstwo C.D. Freidricha czy realistyczne ujęcia krajobrazowe A. Dresslera. Szczególnie po roku 1890, po przybyciu braci Carla i Gerharta Hauptmannów wiele znanych osobistości związanych ze światem sztuki znalazło lub wzniosło w Szklarskiej Porębie swoje domy. Wśród najważniejszych wymienić należy Hermanna Hendricha, Wilhelma Bolschego, Hannsa Fechnera, Annę Teichmüller, Bruna Willego, Georga Reickego [1]. Ich wpływ na koloryt i klimat miejscowości był tak duży, że dolina, w której zamieszkały te osobowości, zyskała nawet miano Doliny Siedmiu Domów. Nie wszystkie obiekty jednak ocalały czy zachowały swoją ówczesną formę. Dziś zobaczyć można między innymi dom Hauptmannów, Hermanna Hendricha, Alfreda Koeppena (ul. Muzealna 2) czy Sabine i Georga Reicke (ul. M. Kopernika 7).

Siedziba Carla i Gerharta Hauptmannów przy obecnej ul. 11 Listopada 23 stała się miejscem, wokół którego utworzyła się nieformalna grupa. Zakupiony w 1890 r. dom wiejski został przekształcony i dostosowany do potrzeb dwóch rodzin (il. 1a). Dobudowano piętro i szczyt

Mountains have always fascinated man, their vastness and mysteries have aroused different kinds of emotions. They have attracted sensitive people craving for a break from the noise of civilization, namely people of art. As early as in the 18th century various artists were inspired by the mountain landscape. There are famous works by Ch.F. Nathe, S.C.Ch. Reinhard, G.D. Berger and the subsequent 19th-century romantic painting by C.D. Freidrich or realistic landscape paintings by A. Dressler. After the arrival of brothers Carl and Gerhart Hauptmann in 1890, many famous personalities connected with the world of art found or built their houses in Szklarska Poręba. Among the most important ones there are such artists as Hermann Hendrich, Wilhelm Bursche, Hanns Fechner, Anna Teichmüller, Bruno Wille, Georg Reinke [1]. Their influence on the colour and atmosphere of this place was so great that the valley in which these personalities lived was called the Valley of the Seven Houses. However, not all of these structures have survived or have been preserved in their original form. Today we can see, among other things, the houses of Hauptmann, Hermann Hendrich, Alfred Koeppen (2 Museum Street) as well as the house of Sabine and George Reicke (7 M. Kopernika Street).

The house of the Hauptmann family, which is now situated at number 23 11th Listopada Street, became a place around which an informal group was established. A country house, which was purchased in 1890, was transformed and adapted to the needs of two families (Fig. 1a). The next storey and the top with rooms were added, whereas along the front a gallery was opened, thus maintaining the regional character of the building.

* Wydział Architektury Politechniki Wrocławskiej/Faculty of Architecture, Wrocław University of Technology.

Il. 1. Szklarska Poręba, Dolina Siedmiu Domów: a) dom Carla i Gerharta Hauptmannów (piórko, rys. Z. Grzešków),
 b) willa Hermana Hendricha (kredka, rys. D. Ratajczyk),
 c) i d) Dom do Słońca (kredka, rys. D. Ratajczyk, piórko lawowane, rys. A. Kaźmierczak)

Fig. 1. Szklarska Poręba, The Valley of Seven Houses: a) Carl and Gerhart Hauptmanns' House (stylus, by Z. Grzešków),
 b) Herman Hendrich's Villa (crayon, by D. Ratajczyk),
 c) and d) To The Sun House (crayon, by D. Ratajczyk, wash stylus, by A. Kaźmierczak)

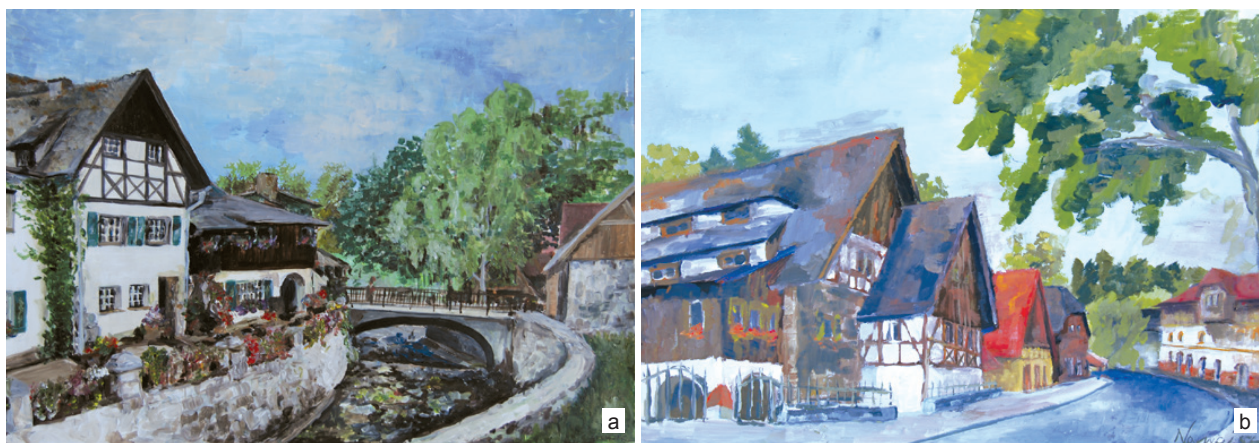
z pokojami, a wzdłuż frontu otwartą galerię, zachowując regionalny charakter obiektu.

Na szczególną uwagę zasługuje dom Hermanna Hendricha przy ul. Muzealnej 5 (il. 1b). Budynek powstał jako jeden z dwóch obiektów w 1903 r. – głównym była nieistniejąca od około 1970 r. Świątynia Legend, czyli wagnerowski *Gesamkunstwerk* [2, s. 106] – według projektu berlińskiego architekta P. Englera. W obu odnaleźć można było mieszankę mistyki natury i narodowych mitów. Charakterystyczne elementy dekoracji – końskie głowy i smoki widoczne w elewacji ocalałego budynku – nawiązują do symboliki nordyckich legend. Obiekty spotkały się z ostrą krytyką i brakiem zrozumienia części ówczesnych obywateli miasta i nie tylko.

Jednym z ważnych miejsc spotkań wyżej wymienionych osób i tylko ich przyjaciół – grupa skupiała znacznie większą liczbę intelektualistów i artystów zamieszkałych lub bywających w Szklarskiej Porębie – był Dom do Słońca (ul. 11 Listopada 31). Obiekt stylistycznie nawiązuje do form charakterystycznych dla architektury tego rejonu (odwołujących się do budownictwa łużyckiego, występujących w konstrukcji mieszanej, sza-

The house of the Hendrich family at 5 Museum Street deserves special attention (Fig. 1b). The building was erected as one of two facilities put up in 1903 – the main building was the Temple of Legends, which does not exist since about 1970, namely Wagner's *Gesamkunstwerk* [2, p. 106] – designed by the Berliner architect P. Engler. In both of them it was possible to find a mixture of the mysticism of nature and national myths. Characteristic elements of the decoration – horses' heads and dragons which are visible in the facade of the survived building – refer to the symbolism of Nordic legends. The buildings met with severe criticism and a lack of understanding from part of the contemporary citizens of the town and not only from them.

One of the important meeting places of the above mentioned persons and only their friends – the group consisted of a much greater number of intellectuals and artists living or staying in Szklarska Poręba – was To The Sun House (No 31 11 Listopada Street). The building stylistically refers to forms characteristic of architecture of this region (referring to the Lusatian type of building occurring in mixed construction, wattle and daub or post-

Il. 2. Młyn św. Łukasza:

a) widok od ul. Turystycznej (akryl, rys. A. Klimczak), b) widok od ul. 1 Maja (tempera, rys. A. Narwojsz)

Fig. 2. St Luke Mill:

a) view from Turystyczna Street (acrylic paint, by A. Klimczak), b) view from 1 Maja Street (tempera, by A. Narwojsz)

chulcowej lub przysłupowo-zrębowej z dwuspadowym dachem) i wykonany jest z miejscowych materiałów (drewno, kamień) (il. 1c, d).

W regionie związanym ze Szklarską Porębą także nieco później powstawały kolonie artystów i intelektualistów. Jedną z najważniejszych było zawiązane w 1922 r. Stowarzyszenie Artystyczne Twórców św. Łukasza. Gościnną siedzibę grupa znalazła w wyremontowanym tartaku położonym nad potokiem Kamieńczyk, przy ul. 1 Maja 16 (il. 2). Obiekt częściowo strawiony przez pożar został gruntownie przebudowany latach 1920–1922. Nawiązywał w stylu do miejscowej architektury ludowej, a pracami przy nim kierował radca budowlany F.E. Schumann. W literaturze przedmiotu tak oceniono efekt przeprowadzonych działań: *Architekt posługując się cytatami z regionalnej tradycji architektonicznej – kamień granitowy, mur pruski, wysokie dwuspadowe dachy ze szczytami pokrytymi drewnem – stworzył malowniczy zespół, który jeszcze dziś jest dominantą w obrazie miasta* [2, s. 122]. Po zakończeniu prac adaptacyjnych właściciel obiektu – dawnego tartaku przemianowanego na Młyn Św. Łukasza – E. Topfer udostępnił bractwu salę na pierwszą wystawę nowo powstałej grupy. Na parterze mieściła się winiarnia (miejsce spotkań i debat), na piętrze sala wystawowa, a na poddaszu pokoje gościnne.

Obecność przedstawicieli sztuki, nauki i kultury pozostawiła ślady w przestrzeni nie tylko fizycznej Szklarskiej Poręby [2], [3]. Trudno dociec, czy sprawia to magia miejsca – np. Dolina Siedmiu Domów jest usytuowana na nietypowym po tej stronie gór południowym stoku – czy Duch Gór spersonifikowany przez przedstawicieli kolonii artystycznej skupionej wokół braci Hauptmannów. To coś – *genius loci* – jest tu obecne i sprawia, że także po 1945 r. okolica ta jest świadkiem osiedlenia się tutaj kolejnej, tym razem w przewadze polskiej, fali artystów i intelektualistów spragnionych odosobnienia, obcowania z inspirującą naturą, ale również kontaktów z innymi ludźmi sztuki (mówi się o kolejnych koloniach artystycznych).

-and-beam construction with a gable roof) and is made from local materials (wood, stone) (Fig. 1c, d).

Also some time later colonies of artists and intellectuals were built in the region which was connected with Szklarska Poręba. One of the most important was the Artistic Society of St Luke Artists established in 1922. The group found its guest house in a renovated sawmill which was located by the Kamieńczyk Stream at No 16 1 Maja Street (Fig. 2). The building, which was partially destroyed in a fire, was thoroughly reconstructed in the years 1920–1922. In its style it referred to the local folk architecture and the building works were supervised by construction advisor F.E. Schumann. The effect of the conducted works was evaluated in literature in the following way: *The architect using quotations from the regional architectural tradition – granite stone, timber framing, high gable roofs with tops covered with wood – created a picturesque complex, which even today is a prominent feature in the townscape* [2, p. 122]. After completion of adaptation works the owner of the building – a former sawmill changed to St Luke Mill – E. Topfer made the hall available for the fraternity to organise the first exhibition of the newly established group. The ground floor housed a winery (a place for meetings and debates), on the first floor there was an exhibition hall and guest rooms were in the attic.

The presence of representatives of art, science and culture left traces not only in the physical space of Szklarska Poręba [2], [3]. It is difficult to figure out whether the magic of the place makes it so special – for example, the Valley of the Seven Houses is located on the southern hillside which is so unusual on this side of the mountains – or the Mountain Spirit personified by representatives of the artistic colony led by the Hauptmann brothers. This something – *genius loci* – is present here and results in the fact that also after 1945 this area has become a witness to the process of settlement of the next, this time predominantly Polish, wave of artists and intellectuals who not only looked for solitude and communion with inspiring nature, but also for contacts with other people of art (further artistic colonies are discussed).

Il. 3. Tradycyjny dom wiejski z zastosowaniem konstrukcji przysłupowej
(tempera, rys. K. Kajetanowicz)

Fig. 3. Post-and-beam traditional village house
(tempera, by K. Kajetanowicz)

Region sudecki geograficznie usytuowany jest na pograniczu polsko-niemiecko-czeskim. Od wieków średnich był obszarem, który podlegał wpływom różnorodnych kultur, a zmienne dzieje polityczne i ekonomiczne Dolnego Śląska wpisały w bogaty krajobraz Sudetów Zachodnich i ich Pogórza skupiska osadnicze z interesującymi zespołami architektoniczno-urbanistycznymi. Jednym z nich jest Szklarska Poręba, której układ przestrzenny wynika z dostosowania zabudowy do korzystnych naturalnych warunków zróżnicowanego ukształtowania terenu, układu cieków wodnych i uwarunkowań klimatycznych. Pierwotne budownictwo ludowe/regionalne wywodzi się bezpośrednio z wielowiekowej tradycji budownictwa łużyckiego, występuje przeważnie w wersji konstrukcji mieszanej, szachulcowej lub przysłupowo-zrębowej (pochodzące z XVIII i XIX w.) z dwuspadowym dachem o nachyleniu połaci 50–55° i nadaje specyficzny charakter architekturze tego regionu (il. 3). Jej szczególne cechy zostały udokumentowane w opracowaniach wykonywanych na Wydziale Architektury Politechniki Wrocławskiej już w latach 80. XX w. i w okresie późniejszym [4]–[6]. Różnorodne wpływy, jakim ulegała tutejsza architektura jeszcze przed obiema wojnami światowymi, pozwalają na wyróżnienie określonych typów, takich jak m.in.: dom wiejski-willa, dom-willa o cechach rodzimych, dom z elementami architektury obcej (tyrol-

The Sudeten region is geographically located on the Polish-German-Czech border. Since the Middle Ages it was an area influenced by different cultures and the changing political and economic history of Lower Silesia brought into the rich landscape of Western Sudety and the Foothills, settlements with interesting architectural and urban complexes. One of them is Szklarska Poręba whose spatial arrangement results from the adaptation of building development to favourable natural conditions of land relief, watercourse systems and climatic conditions. The original folk/regional architecture derives directly from many-century tradition of Lusatian construction and it usually appears in a version of mixed, wattle and daub or post-and-beam construction (dating back to the 18th and 19th centuries) with a gable roof of 50–55° inclination, which makes the architectural character of this region very specific (Fig. 3). Its characteristics features were presented in the studies which were carried out at the Faculty of Architecture of the Wrocław University of Technology in the 1980^s and in later years [4]–[6]. Various influences, which local architecture underwent before the two world wars, make it possible to distinguish specific types of buildings such as a villa farmhouse, a house-villa with native features, a house with elements of foreign architecture (Tyrolean, Swiss, Scandinavian) (Fig. 4). The diversity of development forms is also well described

Il. 4. Przykłady architektury regionalnej i nawiązującej do regionalnej:

a) tempera, rys. M. Pieczonka, b) tempera, rys. B. Różańska, c) akryl, rys. A. Klimczak, d) akryl, rys. D. Ratajczyk

Fig. 4. Examples of regional and referring to regional architecture:

a) tempera, by M. Pieczonka, b) tempera, by B. Różańska, c) acrylic paint, by A. Klimczak, d) acrylic paint, by D. Ratajczyk

skiej, szwajcarskiej, skandynawskiej) (il. 4). Zróżnicowanie form zabudowy dobrze opisuje także A. Herzig: *Obraz karkonoskiego krajobrazu kulturowego tworzyły obok odwiecznych zagród i schronisk osiedli wiejskich głównie trzy style: barokowo-rokokowy, romantyzujący neogotyki i w XX w. obok secesji budowle neorealizmu* [7, s. 26]. Na niewątpliwą niepowtarzalność miejscowego pejzażu mają wpływ naturalnie rozwijające się układy urbanistyczne. Często w ich centrum znajdują się obiekty sakralne. Taką sytuację mamy w Szklarskiej Porębie Dolnej. Tamtejszy kościół filialny pw. Niepokalanego Serca Najświętszej Marii Panny – pierwotnie ewangelicki – wzniesiony został w latach 1754–1786 według projektu Ch. Feistesza [3] (il. 5). W 1821 r. dobudowano do niego od strony zachodniej klasycystyczną wieżę z barokowym hełmem. W układzie urbanistycznym jest istotnym elementem – dominantą spinającą kompozycję malowniczej doliny. Do początku lipca 2015 r. towarzyszył mu budynek gospody (prawdopodobnie z tego samego okresu).

Uogólniając, należy podkreślić, że wykształcone na tych terenach formy architektury o określonych cechach i proporcjach, zastosowanych konstrukcjach i lokalnych materiałach, połączone w większe zespoły architektoniczno-urbanistyczne zanurzone w górskim pejzażu, tworzyły szczególny koloryt i stanowiły o niezwykłej urodzie regionu sudeckiego.

by A. Herzig: *The image of the Giant Mountains cultural landscape, apart from its old farmhouses and shelters of rural settlements, was mainly created by the following three styles: Baroque and Rococo, romanticizing Neo-Gothic and in the 20th century neo-realism buildings along with Art Nouveau* [7, p. 26]. Urban systems, which develop naturally, have an influence on the undoubted uniqueness of the local landscape. Often in their central part there are sacral buildings. This situation can be observed in Lower Szklarska Poręba. The local Immaculate Heart of Mary Filial Church – originally Evangelical – was erected according to Ch. Feistes design in the years 1754–1786 [3] (Fig. 5). On the western side a Classicistic tower with a Baroque dome was added in 1821. In the urban layout it is an important element – a dominant merging the arrangement of the picturesque valley. Until the beginning of July 2015 it was accompanied by an inn building (probably from the same period).

Generalizing, it should be stressed that the architectural forms, which were developed in these areas along with their specific characteristics and proportions, applied structures and local materials and combined them into larger architectural and urban complexes immersed in the mountain landscape, thus creating a special colouring and making the Sudeten region's beauty uniquely outstanding.

II. 5. Szklarska Poręba Dolna, fragment panoramy z barokowym kościołem parafialnym (piórko, rys. Z. Grzesków)

Fig. 5. Lower Szklarska Poręba, fragment of the panorama with the Baroque parish church (stylus, by Z. Grzesków)

Trudna sytuacja związana z przesunięciem granic i wymianą mieszkańców po II wojnie światowej, napływem ludzi pochodzących z wielu różnych terenów dawnej Polski, którzy przywozili ze sobą własny bagaż doświadczeń i tradycji, przyniosła w rezultacie zastój w rozwoju architektury sudeckiej, a nawet ruinę wielu wartościowych obiektów (co w zaistniałych warunkach mogło być zrozumiałe). Zagadnienia związane z pojęciami architektura rodzima, regionalna, tradycyjna czy swojska na terenach, które zostały włączone do Polski po 1945 r., budziły wiele kontrowersji jeszcze na początku lat 80. minionego wieku [8]. Nie można było stosować ich w sposób jednoznaczny, tak jak w przypadku architektury Podhala. Wymiana doświadczeń i poglądów z innymi ośrodkami naukowymi zaowocowała jednak projektem Karty Sudeckiej odnoszącej się do zasad projektowania architektury na terenach regionu sudeckiego [4], [9]–[11]. W tym okresie chodziło nie tylko o ratowanie zachowanych wartościowych, historycznych obiektów, ale także o próbę zapanowania nad rozprzestrzeniającym się budownictwem chaotycznym, zunifikowanym i wprowadzającym rozwiązania o formach obcych i estetycznie wątpliwych.

Choć możemy już teraz mówić o architekturze „oswojonej” – większość mieszkańców albo wrosła w nową

A difficult situation connected with reestablishing boundaries and exchanging inhabitants after World War II, then the influx of people coming from many different areas of former Poland who brought their own baggage of experience and tradition, resulted in stagnation in the development of the Sudeten architecture and even in the ruin of many valuable objects (which could be understandable in these conditions). The issues related to the concepts of native, regional, traditional or folk architecture in the areas which were incorporated into Poland in 1945, aroused a lot of controversy still at the beginning of the 1980s [8]. It was not possible to use them in an unambiguous manner as it was in the case of the Podhale architecture. However, the exchange of experiences and ideas with other research centers resulted in the Sudeten Charter Project relating to the principles of designing architecture in the areas of the Sudeten region. At that time, it was not only about saving preserved valuable and historical buildings but also about attempting to control the spread of chaotic and unified construction development which introduced solutions including foreign and aesthetically questionable forms.

Although we now can talk about “tame” architecture – the majority of residents either have grown into a once new reality or having been born here treat it like their own

niegdyś rzeczywistość, albo tutaj urodzona traktuje ją jak własną – to niebezpieczeństwo utraty niepowtarzalnego charakteru tego miejsca nie minęło. Po około 30 latach od przeprowadzenia badań przez zespół prof. Tadeusza Biesiekierskiego pejzaż Szklarskiej Poręby uległ zmianie. Z pewnością wielu obiektom o interesującej architekturze wyrosłej z tradycji tego obszaru przywrócono dawną świetność, ale pojawiły się inne zagrożenia związane z konsekwencjami przemian w życiu społecznym, polityce i ekonomii. Szklarska Poręba to teren o sporym potencjale ze względu na rozwój turystyki i sportu. Praktycznie całoroczna możliwość osiągania zysków z rozbudowywanej bez kontroli bazy wczasowo-turystycznej – w postaci kolosalnych „machin” hotelowych, apartamentowców, kolejnych marketów czy parkingów tworzonych kosztem wyburzanej zabytkowej spuścizny architektoniczno-urbanistycznej tego rejonu – to łakomy kąsek dla wielu inwestorów. Obszar Szklarskiej Poręby ulega zmianom i budzą się wątpliwości co do kierunku tych zmian. Administracja państwowa powinna kontrolować i zapobiegać niepożądanym zjawiskom. Ale czy jej się to udaje?

Decyzje projektowe podejmują często osoby z różnych miejsc Polski, na odległość, bez zapoznania się bezpośrednio z walorami miejsca. Świadome i odpowiedzialne działanie wymaga wiedzy, umiejętności i wyczucia – przede wszystkim od architektów. Rezultaty błędnie podjętych decyzji na stałe oszpecają tę i każdą inną przez stulecia harmonijnie kształtującą się przestrzeń. Rola edukacji uniwersyteckiej w tym zakresie wydaje się nie do podważenia. Z jednej strony potrzebne są wykłady i kursy projektowe z zakresu znajomości zagadnień architektury regionalnej, z drugiej zaś kształcenie plastyczne jako poznawanie zasad kompozycji, proporcji i relacji, formy w praktyce. Plenery malarskie i rysunkowe w takich interesujących miejscach jak Szklarska Poręba powinny być jedną z podstawowych form kształcenia przyszłych architektów. Wiąże się to z prawidłowościami zachodzącymi w procesach poznawczych i procesach uczenia się – bezpośrednie doświadczenie zmysłowe w połączeniu z aktywnością umysłową i fizyczną jest doskonałą pomocą w kształtowaniu wrażliwości, wyobraźni, wspiera kreację. Juliusz Żórawski pisał kiedyś o „gromadzeniu słusnych doznań” [12]–[14]. Rysunkowe lub malarskie utrwalanie rzeczywistości w bezpośrednim kontakcie to wzbogacanie własnego bagażu doświadczeń, które są nieocenione przy późniejszych procesach projektowych. Inspiracje zaczerpnięte z natury są nie do zastąpienia, ich wszelkiego rodzaju interpretacje pozwalają na twórczą kontynuację w nawiązaniu do tego samego obszaru lub poza nim. Nie chodzi przecież o bezrefleksyjne naśladownictwo.

Mieszanie się rozmaitych wpływów pochodzących czasem z odległych obszarów na tym terenie zaowocowało kiedyś spójnym obrazem współistniejących i jakoś dopełniających się przestrzennie form. Aby ten stan utrzymać, należy dbać o właściwą kulturę projektową i etykę projektantów oraz władz administracyjnych – nie od wszystkich sponsorów przecież można domagać się choćby podstawowej wiedzy na ten temat.

– however, the danger of losing the unique character of this place still exists. After about 30 years since the research by Professor Tadeusz Biesiekierski’s team was carried out Szklarska Poręba landscape has changed. Certainly, many objects with interesting architecture which originated from the tradition of this region regained their former glory. However, there have appeared other risks connected with consequences of changes in the social life, politics and economics. Szklarska Poręba constitutes an area of a considerable potential due to the development of tourism and sports. A practically all year round opportunity to make profits from the holiday and tourism base that has been developing without any control – in the form of a colossal hotel “machine”, apartment buildings, more and more supermarkets or car parks which have been built at the expense of the demolished historical architectural and urban heritage of the area – is a real “treat” for numerous investors. Szklarska Poręba is changing, however, doubts about the direction of these changes have been aroused. The state administration should control and prevent undesirable phenomena. But is it succeeding in doing this?

Design decisions are often taken by people from different parts of Poland, at a distance, without getting familiarised directly with the values of the site. Conscious and responsible action requires knowledge, skills and intuition – first of all from architects. The results of mistakenly taken decisions will disfigure for ever this space and all other spaces which have been harmoniously shaped for centuries. The role of university education in this regard seems unquestionable here. On the one hand, lectures and designing courses in the range of the knowledge about regional architecture issues are required, while on the other hand artistic education as the way of learning the rules of composition, proportions and relationships as well as forms in practice. Open air painting and drawing workshops in such interesting places as Szklarska Poręba should be one of the fundamental forms of education of future architects. This involves regularities which take place in cognitive processes and processes of learning – a direct sensual experience combined with mental and physical activity constitutes a great support for the formation of sensitivity and imagination and it also supports creation. Juliusz Żórawski once wrote about “accumulating proper experiences” [12]–[14]. Preservation of the reality in the form of drawings or paintings in direct contact leads to the enrichment of one’s own baggage of experiences which in turn become invaluable in later design processes. Inspirations drawn from nature are irreplaceable and all kinds of their interpretations allow for creative continuation in relation to the same area or beyond it. Surely, we do not mean thoughtless imitation.

A mixture of diversified influences coming sometimes from remote areas once resulted in a coherent image of forms which coexisted and somehow complemented one another spatially in this region. In order to continue this phenomenon, design culture and ethics of designers as well as administrative authorities must play an important role here since we cannot require even a basic knowledge about this issue from all sponsors.

II. 6. Szklarska Poręba Górna:
 a) Dom Wczasowy Bożena (piórko, rys. D. Ratajczyk),
 b) zabudowa ul. Jedności Narodowej (tempera, rys. B. Różańska),
 c) i d) fragmenty zabudowy przy głównych trasach komunikacyjnych (piórko, rys. R. Pylypchuk, tempera, rys. M. Pieczonka)

Fig. 6. Upper Szklarska Poręba:
 a) Holiday Guest House "Bożena" (stylus, by D. Ratajczyk),
 b) Jedności Narodowej Street development (tempera, by B. Różańska),
 c) and d) fragments of building development along main traffic routes (stylus, by R. Pylypchuk, tempera, by M. Pieczonka)

Fenomen Karkonoszy, gór na styku Polski, Czech i Niemiec, ich magnetyczne oddziaływanie, sprzyja powstawaniu enklaw dla szeroko pojętej artystycznej wymiany o wymiarze europejskim [2], [15]. Przecież sztuka to język międzynarodowy. Czy te nieformalne grupy będą miały siłę i moc sprawczą, aby zapobiegać niekorzystnym dla tego regionu tendencjom?

Na początku lipca 2015 w Szklarskiej Porębie odbył się plener rysunkowo-malarski i fotograficzny, w którym brali udział studenci Wydziału Architektury Politechniki Wrocławskiej. Pomysł zorganizowania pleneru ma związek z rozpoczęciem działalności Willi Hendricha w ramach projektu pt. „Odremontowana willa Hendricha w Szklarskiej Porębie punktem międzynarodowych spotkań odkrywających walory kulturowe, historyczne i społeczno-gospodarcze pogranicza”, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska–Saksonia 2007–2013 [16].

Tematem pleneru była dokumentacja szeroko pojmowanego krajobrazu architektoniczno-urbanistycznego

The phenomenon of the Giant Mountains on the border of Poland, the Czech Republic and Germany along with their magnetic impact are conducive to the formation of enclaves for a widely understood artistic exchange at a European scale [2], [15]. After all, art is an international language. Will these informal groups have the power and driving force to prevent unfavourable trends for this region?

At the beginning of July 2015 in Szklarska Poręba plein-air painting, drawing and photography took place, which was attended by students of the Faculty of Architecture of the Wrocław University of Technology. The idea of organizing plein-air painting is related to the commencement of Hendrich Villa's activity within the framework of the project entitled "Reconstructed Hendrich's Villa in Szklarska Poręba as an international meeting point for discovering the cultural, historical and socio-economic values of the frontier", which was co-financed by the European Union from the funds of the European Regional Development Fund within the framework of the Operational Programme of Trans-boundary Poland–Saxony Cooperation 2007–2013 [16].

w jego najwartościowszym zakresie – spuścizny form utrwalonych przez lata w regionie zachodniej części Sudetów¹.

Ilustracje przedstawione w artykule to niewielki zbiór prac wykonanych w trakcie pleneru. Znaczna ich część eksponowana będzie w Willi Hendricha i może choćby w ten sposób wpisać się w chlubną artystyczną tradycję tego miejsca, a może i współczesnego środowiska artystycznego Szklarskiej Poręby. Mamy także nadzieję, że dzięki tym doświadczeniom przyszli architekci lepiej będą rozumieć zastane dziedzictwo i podchodzić do niego z szacunkiem, a co za tym idzie – bardziej harmonijnie wpisywać swoje przyszłe projekty w przestrzeń architektoniczną istniejących już zespołów urbanistyczno-architektonicznych (il. 6).

¹ Plener został zorganizowany na propozycję Prorektora Politechniki Wrocławskiej ds. Organizacji, prof. dr. hab. inż. Jerzego Walendziewskiego i Kierownika Działu Zarządzania Obiektami Społecznymi inż. Kazimierza Pabisiaka. Trwał od 7 do 12 lipca 2015 r.

The topic of the plein-air painting was the documentation of the widely understood architectural and urban landscape in its most valuable range – the heritage of forms preserved for years in the western part of the Sudeten region¹.

The illustrations presented in the article constitute a small collection of works created during the plein-air activities. Most of them shall be exhibited in Hendrich's Villa and perhaps even in this way they will become a part of the glorious artistic tradition of this place, and maybe also of the contemporary artistic environment of Szklarska Poręba. We also hope that thanks to these experiences future architects will be able to understand better the existing heritage and treat it with respect, and thus – more harmoniously develop their future projects in the architectural space of the already existing urban and architectural complexes (Fig. 6).

Translated by
Bogusław Setkiewicz

¹ The plein-air was organized in response to the proposal of the Vice-Rector of Wrocław University of Technology dealing with Organization, Professor Jerzy Walendziewski dr. hab. eng. and Head of Department of Social Facilities Management, Kazimierz Pabisiak eng. It lasted from 7th to 12th July 2015.

Bibliografia/References

- [1] Rome-Dzida A., *Niemiecy artyści w Karkonoszach w latach 1880–1945*, AD REM, Jelenia Góra 2013.
- [2] Szymanski-Storkhul B., Ilkosz J., *Od zagrody chłopskiej do willi. Architektura kolonii artystycznej w Karkonoszach*, [w:] K. Bździach (red.), *Wspaniały krajobraz. Artyści i kolonie artystyczne w Karkonoszach w XX wieku/Die imposante Landschaft: Künstler und Künstlerkolonien im Riesengebirge im 20. Jahrhundert*, Gesellschaft für interregionalen Kulturaustausch e.V., Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze, Berlin–Jelenia Góra 1999, 104–126.
- [3] Łaborewicz I., Wiater P., *Szklarska Poręba. Monografia historyczna*, AD REM, Szklarska Poręba 2011.
- [4] Biesiekierski T., Bocheński S., Jarosiński A., Suchodolski J., Trocka-Leszczczyńska E., Wiatrzyk S., *Karta Sudecka*, Raport serii SPR I-01/1987/S-073, Wrocław 1987.
- [5] Biesiekierski T., Bocheński S., Trocka-Leszczczyńska E., Wiatrzyk S., *Architektura regionalna Sudetów – problemy kontynuacji*, „Architektura” 1987, Nr 1–2(435–436), 23–28.
- [6] Suchodolski J., *Architektura schronisk górskich w Sudetach*, Oficyna Wydawnicza PWr, Wrocław 2014.
- [7] Herzig A., *Karkonosze. Kultura i historia do 1945 roku*, [w:] K. Bździach (red.), *Wspaniały krajobraz. Artyści i kolonie artystyczne w Karkonoszach w XX wieku/Die imposante Landschaft: Künstler und Künstlerkolonien im Riesengebirge im 20. Jahrhundert*, Gesellschaft für interregionalen Kulturaustausch e.V., Muzeum Okręgowe w Jeleniej Górze, Berlin–Jelenia Góra 1999, 19–37.
- [8] Müller S., *Ziemia Dolnośląska, czyli rzecz o środowiskowości architektury oswojonej*, „Architektura” 1987, Nr 1–2(435–436), 64–66.
- [9] Komisja Urbanistyki i Architektury PAN o/Kraków, *Ogólnopolskie Sympozjum Architektury Regionalnej*, seria wydawnicza z lat 1980–1987 [coroczne materiały pokonferencyjne].
- [10] Korzeń J., *Zasady ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego w obszarze Karkonoszy i Gór Izerskich*, „Architektura” 1987, Nr 1–2(435–436), 41–44.
- [11] Skoczek A. i wsp., *Krakowska Karta Architektury Regionalnej*, „Architektura” 1987, Nr 1–2(435–436), 8.
- [12] Siomkajło B. (red.), *Rysunek i malarstwo – problemy podstawowe, wybrane zagadnienia*, Oficyna Wydawnicza PWr, Wrocław 2001.
- [13] Siomkajło B., *Rysunek i malarstwo – pomiędzy naturą a architekturą*, Oficyna Wydawnicza PWr, Wrocław 2010.
- [14] Żórawski J., *O budowie formy architektonicznej*, Arkady, Warszawa 1973.
- [15] Danielska B. (red.), *Artyści w Szklarskiej Porębie*, Muzeum Karkonoskie, Jelenia Góra 2007.
- [16] Najwer M., *Hermann Hendricha Świątynia Legend oraz Parsifal i zamek Grala*, „Quart” 2008, Nr 3(9), 42–63, available: historiasztuki.uni.wroc.pl/quart/q_09.html [accessed: 30.07.2015].

Streszczenie

W artykule omówiono rolę, jaką w kształtowaniu lokalnego kolorytu Szklarskiej Poręby odegrały kolejne kolonie artystyczne. Przedstawiono też specyfikę zespołów architektoniczno-urbanistycznych miasta oraz ich związek z historią i naturalnymi uwarunkowaniami tego obszaru. Poruszony został również temat aktywnego zapobiegania degradacji uformowanego przez stulecia charakteru tego miejsca. Studia rysunkowe i malarskie

– plastyczna dokumentacja zespołów architektoniczno-urbanistycznych w plenerze – przedstawione zostały jako jeden ze sposobów poznawania takich zespołów oraz wzbogacania własnych umiejętności i możliwości projektowych.

Słowa kluczowe: Szklarska Poręba, architektura regionalna, procesy kształcenia, rysunek i malarstwo

Abstract

The article discussed the role that the subsequent artistic colonies played in shaping the local colouring scheme of Szklarska Poręba. It also presents the specificity of architectural and urban complexes of the town and their relationships with the history and natural conditions of this area. The article also brought up the issue of active prevention of degradation of the character of this place which has been formed for centuries. Drawing and painting studies – artistic documentation of architectural and urban complexes in the open air – have been presented as one of the methods of getting to know these complexes and enriching own design skills and possibilities.

Key words: Szklarska Poręba, regional architecture, development processes, drawing and painting